

K R O N I K A

IGOR GEDRIH

IZ SVETOVNE KLASIKE

Založba Mihelač je z zbirko Svetovna klasika postregla s tistimi deli iz književnosti, ki veljajo za temeljna ne le za narodno kulturo, pač pa za širino, ki jo je že Goethe imenoval svetovna književnost. V sedanji seriji ne gre za nekaj povsem novega v slovenskih prevodih, toda založba Mihelač je s poslušom sledila odsotnosti že razprodanih del na knjižnem trgu in potrebi, da tovrstna dela ostajajo stalno dostopna. Klasika v izboru kaže na tiste književnike, ki so sicer zgodovinsko oddaljeni od današnjega časa, vendar nepogrešljivi ne le z literarnozgodovinskega vidika, pač pa kot pojem obče, temeljne literarne kulture. S takim programsko začrtanim izdajanjem klasikov pa si je založnik zagotovil poleg drugih tudi študirajoči del bralstva, najbrž je imel ta del publike tudi v mislih, ko je urednik prednostno odbiral naslove in avtorje. Vsekakor pa dostopna cena ni zanemarljiva.

*

Homerjeva Iliada – je res tisto delo, ki ga vsi poznamo, a ga ne beremo? Kakor koli že. Iliada ostaja pojem v svetu antike in epike. Ep, ki je odseval tudi v kasnejših literarnih obdobjih. Zaradi oddaljenega časa in mnogih vsebinskih in zgodovinskih zapletenosti je umestno, da najprej uvod uvede bralca. Ne zremo sicer, komu pripisati uvod, vendar se poleg temeljne vsebinske interpretacije ponuja niz »homerških« vprašanj. Vse zapletenosti okoli tega uvod ne more izčrpati, dovolj pa je za splošno rabo, da postreže z osnovnimi vidiki. Wolf in Wiliamowitz sta morda najbolj znani imenovani osebi pri raziskovanju homerskega vprašanja, ob nekaj drugih, uvodničar vsekakor ni imel namena nizati imen od Hezioda, Porfirija pa do Erica R. Doddsa, Wittea in nepreglednega števila drugih. Med pomembne važne dosežke je uvodničar prištel Mesov kamen iz prve polovice 9. stoletja pr. n. št., kot dokazljivo znamenje o najstarejši grški abecedi, sorodni starofeničanski in palestinski, z branjem od leve na desno in nato z desne na levo. Wolfova teorija, da je šele Peisistratos dal zapisati ep in da (Grki) pred 6. stoletjem pr. n. št. še niso poznali pisave, ne zdrži več in so tudi vsa njegova izvajanja izgubila nekdanji ključni položaj. Škoda pa je, da se pisec uvoda ni oprl na dognanja Milmana Perryja, pri njem najdemo mnoge sveže osvetlitve. Gotovo pa je dosegel osnovni namen: predstaviti Homerjevo Iliado, predočiti najbolj osnovne probleme in pripomoči k lažjemu razumevanju epa. Prevod Antona Sovreta ostaja klen in eden od dosežkov slovenskega prevodništva. V uredniškem konceptu Zbirke svetovnih klasikov ni v zamisli, da bi knjige bile ilustrirane, nehote pa se spomnimo na imenitne podobe Marija Preglja. Za opremo knjig je poskrbel Bronislav Fajon in najbolj uspel tam, kjer je podal orisni portret.

Vergilovo Eneido je prevedel Franc Bradač. Po junaku Eneju imenovani ep velja za največji ep rimske književnosti, z razvidno oporo na Homerjevi Odiseji in Iliadi. Uvod – brez navedbe avtorja – je tokrat krajše odmerjen in vsebuje prikaz

zgodovinske dobe in osredje Vergilovega ustvarjanja. Ne čisto dokončani ep naj bi umirajoči Vergil hotel uničiti, ko pa mu prijatelj nista hotela izročiti Eneide, je želel, naj ostane taka, kot je. Epopeja pustolovščine in junaštva o Enejevem iskanju nove domovine zahteva dopolnilne pojasnitve, brez katerih bi se bralec kar ne znašel. Zato so ob koncu prevoda Eneide podani Vsebina, opombe in razlage. Avtor teh vsebin je razvrstil razlage in vse drugo po spevih in je v 12 sklopih zaobjel vse bistveno. Možno je, da bo kdo pomislil, ali gre za Bradačev prevod, kot ga je prvotno pripravil, ali pa že za bolj na današnjo jezikovno raven postavljeno besedilo. Z grškim in rimskih prevodom obeh epov je izpolnjena antična epska klasika.

*

Roman Walterja Scotta Ivanhoe še vedno stoji v osredju angleške romantične proze ne le kot pripovedno delo z zgodovinskim ozadjem, pač pa tudi kot vplivno ali celo vzorčno delo za evropski prostor književnega podajanja. Najsi je Scottov Starinar pogosto imenovani roman, pa je večjo receptivno odmevnost doživel Ivanhoe. Pisatelj je tu posegel v snov, ki ni povezana s Škotsko, od koder je doma. Privlačila ga je tista stran angleške zgodovine, ko je obstajalo nasprotje med Sasi in Normani, v srednjem veku, in sta se oba naroda šele kasneje zlila v celoto. Scott, ki se je znal opreti na zgodovinske vire, stare kronike, izročila ipd., je z romantično pripovedno jasnostjo razgrnil fabulativna dogajanja v kontrastih s črno-belo tehniko, z naključji. Da bi si pridobil prost pisateljski zamah za osebe in dogajanja, je kot glavne like izbral izmišljene osebe, zgodovinsko izpričane pa postavil v ozadje, želeč tako ohraniti kar se da zgodovinsko barvitost ob pisateljski svobodi podajanja. Seveda veje iz romana liberalni duh Scottovega časa. Zapis ob koncu Walter Scott in njegov Ivanhoe pa je preskromen v razlagi in možnostih, ki jih je neznani avtor imel. Tudi o njegovi biografiji z navedbo del bi kazalo posvetiti nekaj od poskusov v poeziji do proznih del. Mimogrede bodi povedano, da je pred desetletji obravnaval Janez Sivec Walterja Scotta in njegov vpliv na pripovedništvo Jurčiča, gotovo pa so od tedaj že doma še novi viri, ki bi se jih dalo uporabiti za spremno besedo. Ivanhoe je doživel »dodatno« popularnost zaradi nekaterih filmov, kar pa je seveda na ravni drugega medija.

*

Aleksander Sergejevič Puškin je ne le prvo ime ruskega pesništva, pač pa tudi utemeljitelj sveže ruske proze. Ne da bi pred Puškinom ne obstajala, toda tudi na tem področju je Puškinov delež relevanten. Prav to pa so razlogi, da je urednik Zbirke svetovnih klasikov uvrstil med prevode Puškinovo *Stotnikovo hčer*. Najsi Stotnikovo hčer dostikrat prepovršno označujejo kot ljubezensko povest, pa je to dosti premalo in zoženo mimo nekaterih zgovornih dejstev časa in prostora: tu Puškin ni izbral kakega bolj ali manj idiličnega okolja, folkloristično obarvanega, kot je to storil pri podobnem, a vendar v jedru drugačnem Rusljanu in Ljudmili, ampak je dogajanje postavil v dobo pugačovskih uporov in v okolje, v katerem je ruska kolonizacija naredila svoje, ne da bi se bila menila za tu živeče narode. Najsi je v Stotnikovi hčeri ljubezenski motiv v ospredju, ni mogoče spregledati vsega drugega, kar daje ton in barvitost celotni povesti, ob tem pa se poraja še vrsta drugačnih vprašanj. Ko je Puškin 1836. poslal povest reviji Sodobnost, jo je objavil brez podpisa. Vemo, kake težave je imel z nekaterimi pesmimi, kakšne so bile posledice, a tudi Stotnikova hči velja za pogumno dejanje, ki v dobi absolutizma zgovorno priča o času in razmerah. Povest je prevedel Mile Klopčič, ki je tudi sicer

največ prevajal rusko romantično klasiko. Njegova je tudi Spremna beseda in opombe, kjer je nekoliko širše prikazal ozadje nastajanja Stotnikove hčere, medtem ko pesniškega ali dramskega Puškina tu ne spoznamo niti informativno. Za kaj takega se bo bralec moral lotiti Puškinovih Izbranih del. Tudi opombe, ki jih je pripravil Mile Klopčič, so prepotrebne.

*

V klasiko romantičnega pripovedništva spada tudi *Notredamski zvonar* – ali prej Notredamska cerkev v Parizu, kot je prevod izvirnika. K popularizaciji je dosti pripomoglo več filmov po tem Hugojevem romanu. Seveda je zgolj dokumentarnega pomena desetminutni film *Esmeralda* iz 1905, ki je nastal po zamisli Alice Guy-Blaché, seveda nemi. Pač pa je v mislih predvsem Notredamski zvonar W. Dieterleja s Charlesom Laughtonom v vlogi Quasimoda. Ne glede na take medijske povezave je Hugojev roman sam po sebi vreden obravnave, predvsem branja, kjer je živ interes za zgodovinski Pariz 15. stoletja. Hugo, ki je pripomogel zmagi romantike nad klasicizmom, je ostal ves romantičen v Notredamskem zvonarju, fabulativno gibek, osebnostno kontrasten, čustveno navzkrižen. Spremna beseda Špele Mihelač Victor Hugo in Notredamski zvonar razloži v pregledno podanem prikazu vse bistvene sestavine o nastanku in naravi tega romana. Najsi ga smemo imeti za roman s tezo, je za vsemi človeškimi in dogajajočimi kontrasti razvidna težnja po lepoti in etični naravnosti. Morebiti kaže opozoriti, da je imel Notredamski zvonar velik odmev v Franciji, restavrador Viollet-le-Duc pa močno oporišče za zahtevo po restavraciji Notre-Dame, pa drugih gotskih in romanskih stavbenih umetnin. Škoda le, da so ob lepo zgoščeni spremni besedi odpadle opombe, vsaj najnujnejše bi bile kar potrebne.

*

Nikolaj Vasiljevič Gogolj spada med znanilce ruskega realizma, 12. zvezek Zbirke svetovnih klasikov ima naslov Plašč, vsebuje pa še tri kratke zgodbe: Portret, Nevski prospekt, Nos. Tri zgodbe manj, kot je nekoč izbral in prevedel Severin Šali za Kondorja. Prevajalec in prevod sta ostala ista tudi pri sedanjem natisu. Gogolj je osebnost ruske književnosti, ki ga je visoko cenila poznejša pisateljska generacija, od Dostojevskega do Bulgakova, toliko evropske odmevnosti pa Gogolj ni imel kot kdo drug, denimo Turgenjev. Je pisatelj, ki se izmika ozko opredelitvenim poskusom, sestavine njegove proze so raznolike, omeniti velja vsaj psihološki moment v njegovi prozi, pa smisel za realno in groteskno, s čimer pa še zdaleč niso izčrpane vse prvine njegovih pripovedi. Ne glede na koordinate časa in razmer tistega, kar se dogaja v Gogoljevi kratki prozi, pa ohranja človeške probleme in psihološke vzgibe, ki govore tudi danes. Navsezadnje nas tudi italijanska ekranizacija Plašča opozarja, da vsebina, postavljena v današnji čas, ohranja aktualnost in človeške lastnosti. Ob koncu najdemo nekaj besed o Plašču izpod peresa Š. M. in Opombe S. Š. Škoda, da predstavitev Gogolja ni širše zasnovana in da je bolj ali manj omejena na omenjeni prozni delež.

*

V našem poznavanju indijske književnosti je *Rabindranath Tagore* malone osamljeni otok, zlasti ko gre za novodobno literaturo. Vsestranski književnik in mislec ter mistik iz Bengalije je prozno zastopan z romanom *Gora*. Kakor hitro pa pomislimo na širši svet (jezikovno in drugače) razvejane Indije, nam ostane v spo-

minu komajda Pančatantra, Vede, Kalidasa in morda še kaj v slovenskih prevodih. Manoj Basu je le eden od mlajših sodobnikov Tagoreja in pripovednik, ki je več kot zanimiv za ožji prostor dogajanja, orijski književnik Radhanath Ray združuje tradicijo z evropskimi pridobitvami in folkloro zelo izvirno. Lasminath Bez-Burua je vsestranski književnik in največje ime novejšje asamske književnosti, Mahadevi Varma je ena najvidnejših pesnic tega stoletja. In še so mnoga imena številnih jezikov starejše in novejšje književnosti v Indiji. Preskok od Tagoreja samo mimo-bežno opozarja, koliko vrzeli je v prevajanju z območja Indije, če vzamemo v misli zgolj ta predel Azije. Nesporno pa je Nobelovec Rabindranath Tagore ime, ki je bolj kot katero drugo z območja Azije svetovno znano.

Tagoreja poznamo bolj kot pesnika, manj pa kot pripovednika in dramatika. Vzrok za ponatis Gore v prevodu Janka Modra najbrž tiči v dejstvu, da je roman Dom in svet doživel natis pred vojno in po njej, je posebne zgradbe, kar manj običajne za evropski vzorec, medtem ko je Gora pripovedno dostopnejši, v glavnem pa v celoti sloni na klasičnem načinu pripovednega podajanja. Po drugi strani imamo kar nekaj pesniškega Tagoreja, ki pa je žal ves razprodan. Roman Gora pa je posebno zanimiv, ker sega v zgodovinski čas druge polovice preteklega stoletja, ko se začenja iz pasivnih množic prebujati duh osvoboditve izpod kolonializma. Z romanom o glavnem junaku Gori je Tagore postavil temelje bengalskemu realizmu v prozi. V njegovem romanu – pa ne le v tem – je najti marsikaj preroškega, kar se je zgodilo dosti kasneje. Pripoved poteka na ravni osebnega doživljanja in na ravni javnega življenja, Tagore zgledno ovladuje oba vidika z občutkom za življenjske procese, nehotena protislovja in življenjske preizkušnje. Kot vedno drugod je tudi v Gori etik, ki brez idealizacije sprejema življenje, kakršno je, a se v polni meri zaveda, ali celo spodbuja, da ga spreminjamo. Tuj mu je vsak nacionalizem, razlikovanje po kastah, ter se upira fanatizmu vsakršne vrste. Tudi prvina optimizma, naj bo zdaj bolj zdaj manj prisoten, je ena od trajnih potez Tagorejevega ustvarjanja. Na koncu najdemo Spremno besedo o avtorju, kjer je Janko Moder širše prikazal glavnino Tagorejevega literarnega pa tudi pedagoškega dela in ga osvetlil kot vsestrano osebnost, ki je zaznamovala čas prosvetljsko, estetsko, miselno in mistično. Globjo analizo romana Gora pa je prepustil bralcu.